

Wanda Moszczeńska

Data urodzenia: 2 kwietnia 1896

Miejsce urodzenia: Krzywoszyje

Data śmierci: 18 stycznia 1974

Miejsce śmierci: Warszawa

Rodzice: Maria Krackiewicz, Julian Moszczeński

Profesja: historyk

Słowa kluczowe: historia historiografii, metodologia, metodyka, naukowcy, nauczyciele

Biogram¹:

Zasługi Wandy Moszczeńskiej dla historii są bardzo często niedoceniane lub wręcz niedostrzegane. Niestety, dotyczy to większości naukowców zajmujących się historią historiografii oraz metodologią i metodyką historii. Osoby takie jak ona doceniane są niemal wyłącznie przez innych historyków, zajmujących się tym samym tematem. Wanda Moszczeńska zaczynała swoją przygodę z historią jako mediewistka. Jej prace magisterska, doktorska i habilitacyjna dotyczyły tematów stricte średniowiecznych. Jednak z czasem zmieniła swoje zainteresowania badawcze. Być może wynikało to z jej drugiego zawodu. Nie była tylko naukowcem, ale również nauczycielką. W okresie międzywojennym i w czasie drugiej wojny światowej uczyła historii w kilku szkołach. Jej kariera naukowa związana z Uniwersytetem Warszawskim zaczęła się dopiero po wojnie.

Wanda Moszczeńska urodziła się 2 kwietnia 1896 roku w zubożałej rodzinie szlacheckiej na Ukrainie. Uczęszczała do szkół w Kijowie, ale już na studia wyjechała do Moskwy. To tam związała się ze środowiskiem lewicujących polskich działaczy niepodległościowych. Rewolucja bolszewicka uniemożliwiła jej ukończenie studiów w Moskwie, ale po 1918 roku mogła je kontynuować w Warszawie. Potem zdecydowała się na realizowanie kariery naukowej. Stała się jednak ofiarą nierówności społecznych i gorszego traktowania kobiet niż mężczyzn w nauce. Mimo znaczących osiągnięć i bardzo wysoko ocenianych publikacji odmówiono jej katedry na Uniwersytecie Warszawskim. Jej mistrz –

¹ Publikacja dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą Narodowy Program Rozwoju Humanistyki, nr projektu NPRH/F/SP/0086/2024/13, kwota dofinansowania 1 119 240, 00 zł., całkowita wartość projektu 1 119 240, 00 zł.

Marceli Handelsman wprost stwierdził, że gdyby była mężczyzną, zapewne dałby radę załatwić jej posadę, ale nie będzie w tym przypadku w stanie przezwyciężyć oporu konserwatywnie nastawionych władz uczelni. Jednak upór i zdecydowanie Moszczeńskiej pozwoliły jej na rozwój kariery naukowej po drugiej wojnie światowej. Postrzeganie kobiet w nauce uległo wówczas pewnym zmianom, co pozwoliło zająć badaczce odpowiednie stanowisko na Uniwersytecie Warszawskim.

Nie można też pominąć kwestii zmiany jej zainteresowań badawczych. Wszystkie jej najwcześniejsze prace i publikacje dotyczyły średniowiecza. Z czasem jednak Moszczeńska zaczęła wyraźnie podążać w kierunku metodologii historii i historii historiografii. Zarówno przed drugą wojną światową, jak i w okresie tuż po wojnie były to badania wręcz niszowe i rzadko podejmowane. Zaslugi Moszczeńskiej dla ich rozwoju i upowszechnienia są nieocenione. Motorów zmian zainteresowań badawczych bohaterki było w tym przypadku kilka. Niewątpliwie jednym z nich byli promotorzy – Jan Karol Kochanowski i Marceli Handelsman. Ich publikacje także ujawniają przejście z mediewistyki do szerszej refleksji nad historią i jej metodami badawczymi. Kolejnym czynnikiem była zapewne praca w szkołach. Nie traktowała tego jako swojego powołania wiedząc, że chce pracować na uczelni, ale niewątpliwie przyniosło jej to interesujące wnioski na temat nauczania historii na wcześniejszych etapach edukacji.

Zmarła 18 stycznia 1974 roku w Warszawie. Gdyby nie uczeń i następca Jerzy Maternicki, zapomniano by o Moszczeńskiej. To on napisał kilku artykułów poświęconych swojej mistrzyni, a także obszerniejszą publikację, dotyczącą jej poglądów na metodologię historii.

Bibliografia

Archiwalia:

Akta osobowe Wandy Moszczeńskiej, Archiwum Uniwersytetu Warszawskiego.

Państwowa Akademia Nauk. Archiwum w Warszawie, sygn. III-285.103–105, 120, 121, 122, 124–126.

Źródła:

Moszczeńska W., *Arystokracja w Państwie Franków za dynastii Merowingów*, Warszawa, Warszawskiego Towarzystwo Naukowe, 1934.

Moszczeńska W., *Czy historia historiografii jest wąską specjalnością?* „Kwartalnik Historyczny” 1955, 2, s. 452–465.

Moszczeńska W., *Metodologii historii zarys krytyczny*, Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1968.

Moszczeńska W., Mrozowska H., *Podręcznik do nauki historii* cz. 1–4, Lwów, Gebethner i Wolff, 1933–1937.

Moszczeńska W., *Rola polityczna rycerstwa wielkopolskiego w czasie bezkrólewia po Ludwiku Wielkim*, „Przegląd Historyczny” 1925, 25, s. 33–159.

Moszczeńska W., *Společno-polityczna wymowa twórczości M. Handelsmana w latach 1905/7 i 1917/18*, „Kwartalnik Historyczny” 1956, 3, s. 111–150.

Opracowania:

Błachowska K., *Historia historiografii na Uniwersytecie Warszawskim*, „Historia a teoria” 2017, 2 (4), s. 123–133.

Borecka E., *Życie i działalność Wandy Moszczeńskiej (1896–1974)*, „Kronika Warszawy” 1974, 4, s. 131–137.

Brzeziński Sz., Fudalej K., *Pracownicy naukowo-dydaktyczni Instytutu Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego 1930–2010. Słownik biograficzny*, Warszawa, Wydawnictwo Neriton, 2012.

Gieysztor A., *Wandy Moszczeńskiej droga historyka*, „Życie Warszawy” 1974, nr 43.

Maternicki J., *Poglądy Wandy Moszczeńskiej na przedmiot, zadania i warsztat badawczy historii historiografii*, „Historia a teoria” 2017, 1 (3), s. 86–106.

Maternicki J., *Wanda Moszczeńska (1896–1974). Współtwórczyni polskiej historii historiografii*, Rzeszów, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2017.

Maternicki J., *Wanda Moszczeńska (3 IV 1896–18 I 1974)*, „Kwartalnik Historyczny” 1975, LXXXII, z. 1, s. 236–239.

Maternicki J., *Wanda Moszczeńska* [w:] *Historycy warszawscy ostatnich dwóch stuleci*, red. A. Gieysztor, H. Samsonowicz, J. Maternicki, Warszawa, Czytelnik, 1986.

Pasisz P., *Wanda Moszczeńska wobec historii historiografii. Na marginesie książki Jerzego Maternickiego „Wanda Moszczeńska (1896–1974). Współtwórczyni polskiej historii historiografii”*, „Res Historica” 2018, nr 45, s. 405–417.